

NICOLAE BARBU:

„Momente din istoria
teatrului românesc“

Bibliografia istoriei teatrului românesc s-a îmbogățit, recent, cu o nouă lucrare, datorată criticului și istoricului de teatru N. Barbu, ale cărui cronici, studii și volume anterioare (monografia „Aglae Pruteanu“, „Sine ira“, „Noi și clasicii“) anunțaseră contribuția unui cercetător atent, orientat în problematica teatrului, dovedind un spirit echilibrat și obiectiv. Concepută pe plan larg — deși destinată a fi, prin structura și prin proporțiile ei, doar un compendiu — cartea include preocuparea de definire, de explicare și de integrare a fenomenului teatral mișcării culturale, o privire *diacronică*, necesară retrospectivei istorice, și un examen *sincronic*, destinat a pune în valoare specificul teatral, în raport cu celelalte manifestări, în anumite momente nodale. Ideea că întemeierea scenei naționale a urmărit nu simplul divertisment, ci însăși afirmarea spiritualității românești, alături de constatarea privind evoluția comună a teatrului și a națiunii pe care o sluja, prin repertoriul pus în slujba obiectivelor ei politice și sociale, sînt constante ale gândirii autorului. Acceptînd punctul de vedere just, că teatrul e *relație spirituală* integrată în creația poporului, cu modul lui specific de viață și de manifestare, și că exprimă, într-o manieră proprie, liniile de ansamblu ale evoluției culturale, concluzia ce se impune este că „fiecare act important în devenirea teatrului românesc poate fi privit ca o reflectare a unui moment de răscruce în cultura poporului român“, în raport cu contribuția personalităților creatoare de valori artistice ale timpului.

Considerată pe întreg teritoriul țării (Moldova, Muntenia, Transilvania), contribuția mișcării teatrale, cu dinamismul ei fervent, în momentele cruciale ale istoriei, pune în lumină accentele vibrației patriotice în consolidarea culturii naționale. Teatrul, început timid, ca o „școală de morală“, va găsi, treptat, un ecou din ce în ce mai intens în conștiința publică, devenind un instrument de preț în dezvoltarea limbii și a literaturii. Urmărirea procesului de dezvoltare a spectacolului teatral, de la primele reprezentații (*Mirtil* și *Hloe*, *Hecuba*) pînă la înființarea Teatrelor Naționale din București și Iași, reflectarea momentelor istorice în mișcarea teatrală, caracterizarea dramaturgiei și a artei scenice în relație cu principalele etape de afirmare (momentul „Daciei literare“, cel al Unirii, sinteza Alecsandri,

momentele Eminescu, Caragiale, Davila, Sadoveanu), în fine, examenul teatrului după 23 August, atestă o reușită distribuire și sistematizare a vastului material utilizat.

Ceea ce aduce un plus de valoare „Momentelor din istoria teatrului românesc“ este privirea integratoare a autorului asupra fenomenului teatral, cuprinzînd în sfera acțiunii mișcarea teatrală (actori, repertorii) atît din Moldova și din Muntenia, favorizată de condiții istorice și culturale, cît și din Transilvania și din Banat, unde eforturile eroice ale lui G. Bariț, Iosif Vulcan ș.a., în cadrul activității „Astrei“ și al „Societății pentru fond de teatru român“, au asigurat menținerea flăcării spirituale pentru cultivarea limbii și înființarea unui teatru românesc. Căldura cu care N. Barbu îmbrățișează dinamismul energetic al lui C. A. Rosetti, contribuția lui Alecsandri, a lui Ion Ghica, precum și a actorilor Matei Millo, C. Caragiale sau Mihai Pascaly, însuflețește paginile cărții, reușind să apropie trecutul de contemporaneitate. E locul să adăugăm, aici, evantaiul larg al analizei, care acordă o egală atenție și gândirii critice, chiar de la începuturile ei (menționînd ideile lui N. Filimon, C. A. Rosetti, Hasdeu, Alecsandri), și lui Eminescu (care a conceput receptarea artei „cu ochii sufletului“ și a formulat pregnant rolul educativ al teatrului, cu precădere în ce privește arta actorului), și concepției artistice a lui Caragiale și semnificațiilor „caragialismului“.

Structura lucrării oferă o izbucnită alternanță a capitolelor ce tratează problemele artei scenice — cu nereținută admirație pentru luminoasele figuri ale promotorilor acesteia, actori și regizori — cu acelea rezervate dramaturgiei, în corelație cu principalele momente culturale în *devenirea istorică* a poporului român. Cu un spirit întrucreta polemic, autorul numește centrele inițiativelor culturale-artistice (Iași, București, Brașov) și accentuează valorile literaturii dramatice, considerînd dramaturgia istorică (de la *Răzvan-Vodă* la trilogia Mușatinilor lui Delavrancea) drept fundament al școlii românești de teatru. Și trebuie remarcat că, în sublinierea diferenței specifice a operelor considerate, interpretarea dată descoperă sensurile profunde ale istoriei, părăsind făgașul unor prejudecăți.

Meritul principal al cărții constă în dozajul echilibrat al evaluărilor, în permanenta atenție acordată clarificării ideilor și obiectivelor oamenilor de teatru (A. Davila, Pompiliu Eliade, M. Sadoveanu), în sincronizarea eforturilor îndreptate spre progresul scenei. Departele de a situa pe poziții adverse pe A. Davila și pe succesorul său, N. Barbu remarcă scopul lor comun — ridicarea nivelului artistic al teatrului — urmărit pe căi diferite, în funcție de formația lor culturală, și învâluie într-o căldă privire de simpatie pe M. Sadoveanu, autor al unor inițiative generoase și apărător al rolului teatrului, de instrument al culturii de masă.

Toată, justificat pe baza documentelor de arhivă, exemplificate în cuprinzătoare citate.

Momentul teatrului interbelic, tratat conform aceluiași criterii definitorii, este realizat într-un ritm mai precipitat, dar fără a se prejudicia caracterul substanțial. Se constată, astfel, că teatrul integristează acum un „moment nou“, inovator, prin apariția unor modalități inedite, prin trecerea de la o „literatură a influențelor“, la una a „realităților“, prin îmbogățirea registrului de teme și de subiecte sau prin dezbaterile de atitudini și situații, ceea ce implică, în epică, literatura de cunoaștere, iar în teatru, drama de idei. Pe filiera tradiției — dar în continuă tentativă de înnoire — se detașează *drama istorică* (N. Iorga, M. Sorbul), uneori, cu o notă de filozofie etică (I. Luca); *piesa de moravuri* (Al. Kirilescu sau, cu unele anticipații al teatrului absurdului, G. Ciprian — îndeosebi, în *Capul de rățoi*); *comedia lirică* (Mihail Sebastian, Mircea Ștefănescu, Tudor Mușatescu, V. I. Popa, G. M. Zamfirescu); drama exprimând *pasivitatea ideilor* (Camil Petrescu); profund originala *poezie dramatică* a lui Lucian Blaga; în fine, piesele dramaturgilor „de profesie“, tablou ce nu reprezintă atât o grupare de scriitori, cât dovada existenței unei dramaturgii și a unei mișcări teatrale cu amprentă autohtonă.

Toate teatrele din țară sînt urmărite — cu variată atenție — în capitole separate. Și în această retrospectivă apar, rînd pe rînd, figuri de directori, de regizori și de actori, în lumina repertoriilor timpului; la București sînt semnalate inițiativele lui Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu, Ion Marin Sadoveanu, Camil Petrescu ș.a. și contribuția valoroasă a oamenilor scenei (de la ponderatul inovator Paul Gusti la poetul plasticii scenice Soare Z. Soare). Teatrul ieșean se bucură de o mai largă prezentare, incluzîndu-i atît pe directorii reprezentativi (Mihai Codreanu, A. I. Maican, Iorgu Iordan, Ionel Teodoreanu ș.a.), cît și pe regizorii excepționali (I. Sava sau G. M. Zamfirescu), precum și pe actorii principali, pe fondul unei largi perspective repertoriale. Mai palid și mai succint e înfățișată activitatea teatrului din Cluj, cîtorvit de Zaharia Bărsan și condus, apoi, de Victor Eftimiu, I. M. Sadoveanu, Victor Papilian, cu concursul unor actori remarcabili, printre care trebuie amintit Șt. Braborescu, actor, regizor, poet, om de o mare sensibilitate artistică.

Ar fi greu de urmărit aci procesul de înnoire a teatrului românesc după 23 August, în spiritul noii conștiințe revoluționare, proces scîlțat în volum. Notăm doar că autorul folosește cu iscusință sinteza, reținînd doar cîteva figuri proeminente de dramaturgi — ca obiect de analiză și de exemplificare — strecurînd interesante observații asupra dramaturgiei actuale, în mici capitole („Polivalența personajului“, „Dezbaterile de

idei“, „Parabola istorică“, „Transformările conștiinței“, „Resurse folclorice în esetica dramatică contemporană“), în care alegerea e bogată și semnificativă. Apreciabilă e și concentrarea caracteristicilor mișcării teatrale, în ansamblul ei, în finalul lucrării, oferind o imagine percutantă și convingătoare a rennoirii și valorificării forțelor artistice, în toate teatrele.

S-ar putea obiecta cărții lui N. Barbu unele inegalități în importanța acordată diferitelor momente sau scene ale țării, unele insistențe sau repetiții, dar cartea sa e contribuția unui pasionat cercetător și a unui îndrăgostit de teatru la valorificarea trecutului de afirmare a teatrului românesc și la sublinierea momentului actual, în lumina conștiinței revoluționare a epocii noastre. Autorul privește cu înțelegere, explică, înnoadă firele gîndirii, din perioada începuturilor, a înfîpării și a cutezanței, și dedică pagini emoționante, scrise cu feroarea convingerii nestrămutate, etapelor de dezvoltare a dramaturgiei și a artei scenice naționale.

„Momente din istoria teatrului românesc“ e o lucrare utilă și riguros încheagată, care asigură o lectură interesantă și, în egală măsură, atractivă.

Mircea Măncăș

V. I. POPA:

**„Micul îndreptar
de teatru“**

Volumul a fost publicat sub îngrijirea atentă și pricepută a lui Virgil Petrovici: într-o amplă și substanțială Postfață, el analizează cu pătrundere activitatea și ideile extraordinarului om de teatru care a fost Victor Ion Popa, „apostol“ și „vizionar“, cîtorv entuzias al regiei românești moderne și deschizător de drum spre atîtea și atîtea luminoase orizonturi ale artei noastre scenice de azi.

După necesarele lămuriri asupra ediției, îngrijitorul a strîns, într-o primă secțiune, „Mărturii de credință“ ale lui V. I. Popa — de fapt, un colaj de texte, întocmit cu abilitate, și care pune în lumină caracterul monolit al vederilor teatrale ale ilustrului regizor. În alcătuirea ediției Petrovici intră și o binevenită, minuțios redactată „Cronologie“ a activității teatrale a lui V. I. Popa, apoi, într-o secțiune intitulată „În memoriam“, mărturii despre regizor ale cîtorva personalități marcante ale teatrului românesc; un grupaj de articole, publicate — unele, fragmentar — sub titlul „Alte scrieri despre teatru“, întregeste „Micul îndreptar de teatru“, piesa de rezistență a volumului.